

Науковий керівник:** кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Кіслиця Ірина Олександрівна

Дурович А.А.

*студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ

Вивчення у повній мірі сучасного стану того чи іншого юридичного інституту неможливе без ретроспективного дослідження. Кожна наука має свій історичний бік, сучасна юридична думка також є результатом наукових досліджень цілих поколінь. Зародження інституту адвокатури відоме ще з часів існування Київської Русі, де особливе місце в житті суспільства займали інститути захисту та судового представництва, в яких роль захисників у судах виконували родичі та приятелі сторін, які називалися в свою чергу «послухами» та «видоками».

Подальше формування професійної адвокатури пов'язане з розвитком правових відносин на українських землях Великого князівства Литовського з другої половини XV ст., бо у цей час, а саме у 1440–1441 рр., з'явилися перші письмові судові збірники [1; 2], відомі в історіографії як уставні земські грамоти або обласні привілеї. Особливу роль відігравали також Литовські статuti і Магдебурське право, які закріплювали, що тільки добре обізнана з писаним правом людина може виступати захисником.

У XVIII ст. у таких великокняжих судах, як господарські, гродські і земські, з'являється новий тип професійного юриста – «прокуратора» або «речника». В той період часу до адвокатів висувалися певні вимоги: ними могли бути тільки повнолітні чоловіки без будь-яких відхилень, розумово й фізично дужі, християни та особи світського стану. В період Гетьманщини адвокатура визнається окремим станом, навіть якщо вона не була об'єднаною в професійну спілку.

Як самостійний правовий інститут адвокатура в Україні була запроваджена після проведення низки реформ Олександром II у другій половині XIX ст., серед яких важливе місце займала судова реформа 1864 р., яка проголосила принципи незалежності суддів, гласності, усності та змагальності судового процесу, а також ліквідувала становий суд. Крім того, за судовою реформою були введені суд присяжних, адвокатура, мирові суди.

Отримавши законодавче закріплення в судових статутах, адвокатура стала новою юридичною установою.

Револуційні події 1917 року не могли не позначитися на адвокатурі. Це зумовлено тим, що влада в Україні певний час залишалася у Центральній Раді, яка частково реформувала судову систему царської Росії. УЦР ухвалила низку законів, зокрема, «Про формулу судових вироків» (10 листопада 1917 р.) [4, с. 407–408], «Про утворення Генерального суду» (2 грудня 1917 р.) [4, с. 497], «Про умови обсаджень і порядок обрання суддів Генерального і Апеляційного судів» (23 грудня 1917 р.) [3, с. 63–64], «Про прокурорський нагляд» (23 грудня 1917 р.) [3, с. 64]. Проте питання щодо організації та діяльності присяжних і приватних повірених не зазнало ніяких змін. Коли Україну було проголошено Республікою Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, Народний Секретаріат 4 січня 1918 р. прийняв постанову «Про введення народного суду», якою скасовувалися всі судові установи, що діяли доти, а також інститути присяжної та приватної адвокатури. У постанові передбачалося, що всі громадяни, старші за 18 років, можуть бути обвинувачами й захисниками в суді та на попередньому слідстві. Аналогічно вирішувалося питання про захист і в революційних трибуналах за Положенням, затвердженим 23 лютого 1918 р.

14 лютого 1919 р. Рада Народних Комісарів України Декретом про суд ліквідувала відновлену Центральною Радою присяжну і приватну адвокатуру (після окупації України в лютому 1918 р. кайзерівською Німеччиною) і затвердила тимчасове положення про народні суди і революційні трибунали УРСР, яке передбачало порядок організації захисту в народних судах і революційних трибуналах. Так, для захисту були створені колегії правозаступників в народних судах та окремі – при революційних трибуналах. Члени перших обиралися з числа громадян, що відповідали умовам, установленим для виборців. У повітах члени колегії обиралися відповідними виконками, в містах – міськими Радами, а при ревтрибуналах – губвиконками.

Тимчасове положення встановлювало обов'язкову участь захисника в усіх справах, підсудних революційним трибуналам. Проте питання про його допуск у стадії попереднього слідства було віднесено на розгляд слідчого. Саме з цього часу починається активне втручання державних органів у діяльність адвокатури, керівництво нею в різних формах, що негативно позначилося на її розвитку і завдало значної шкоди [5, с. 286].

Наступний етап в історії адвокатури пов'язаний із створенням в містах юридичних консультацій. У 1920 р. в Україні налічувалося понад 160 юридичних консультацій, у яких працювало 365 правозаступників. У 1921 р. кількість правозаступників в Україні вже становила 557 чоловік. Тоді ж було організовано 192 бюро для надання безоплатної юридичної допомоги. [6, с. 73–78]

29 жовтня 1924 р. ЦВК СРСР видав постанову, якою були затверджені Основи судоустрою СРСР і союзних республік, де зазначалося створення колегій правозаступників для надання юридичної допомоги населенню. Так, у 1926 році Харківська губернська колегія захисників звернулася до РНК з пропозицією змінити назву «колегія захисників» на «адвокатура». 16 серпня 1939 року РНК СРСР затвердила Положення про адвокатуру СРСР, яким були визначені завдання адвокатури, особливості її діяльності, структура та порядок прийому та виключення з колегії адвокатів, положення щодо дисциплінарної відповідальності у разі порушення щодо виконання своїх професійних обов'язків [8, с. 308].

20 квітня 1978 р. було прийнято Конституцію УРСР, у якій передбачалася діяльність колегії адвокатів для надання юридичної допомоги громадянам і організаціям. Наступні два роки точилися дискусії з приводу розширення професійних прав і обов'язків адвоката, гарантій його діяльності, дисциплінарної відповідальності, що зумовлено розумінням необхідності створення нового законодавства про адвокатуру.

Важливим етапом розвитку радянської адвокатури стало прийняття першого і єдиного в СРСР Закону «Про адвокатуру в СРСР» 30 листопада 1979 р., що визначав організацію і порядок діяльності адвокатури в СРСР. Положення про адвокатуру УРСР від 1 жовтня 1980 року регламентувало діяльність колегій адвокатів республіки та розширило види юридичної допомоги що надавалися громадянам. Колегії адвокатів в Україні формувалися за територіальним принципом та були створені обласні і Київська міська колегія адвокатів.

Відповідно до прийнятого Закону України «Про підприємництво» у 1991 р. допускалося здійснення юридичної практики за наявності ліцензії, яку видавало Міністерство юстиції особам після здобуття останніми юридичної освіти. В цей період в якості захисників могли допускатися близькі родичі, законні представники, а також інші особи.

Наступним етапом в історії української адвокатури стало ухвалення Верховною Радою України 19 грудня 1992 року Закону «Про адвокатуру», в державному механізмі адвокатури було відведено чільне місце. Метою реформ було встановити престиж адвокатської професії, її історичні традиції, піднести роль у суспільстві як одного з гарантів забезпечення конституційних прав і свобод громадян [7, с. 71].

Зараз головне місце у регулюванні питань організації адвокатури і здійснення адвокатської діяльності відведене Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», що був прийнятий 5 липня 2012 року Верховною Радою України. Цим законом закріплюються основні положення, що визначають питання організації і функціонування адвокатури, здійснення адвокатської діяльності в Україні, а також правовий статус адвоката [9]. На даний час до Верховної Ради України подано декілька проектів законів

«Про адвокатуру та адвокатську діяльність», кожен з них передбачає реформування системи адвокатури та удосконалення статусу адвокатів. Головний вектор у процесі реформ – зміцнення адвокатури як незалежного інституту та закріплення за адвокатурою нових видів адвокатської діяльності.

Список використаної літератури:

1. Jablonskis K. Archyvines smulkmenos . Praeitis. Kaunas, 1933. Т. II. Р. 423–427.
2. Жемайтис С. Привилей Новогрудской земле 1440 г. *Рукописные памятники. Публикации и исследования*. Вып. 4. СПб, 1997. С. 215–225.
3. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У двох томах / Упор.: Верстюк В. та ін. Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. К., 1997. 422 с.
4. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У двох томах / Упор.: Верстюк В. та ін. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. К., 1996. 588 с.
5. Історія адвокатури України. Редкол.: В.В. Медвечук та ін. 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: СДМ-Студіо, 2002. 286 с.
6. Харьковской адвокатуре 130 лет (1874–2004). Харківська обласна колегія адвокатів, Харківська обласна кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури. Х.: Харьков юридический, 2004. 130 с.
7. Варфоломеева Т. В. Довідник майбутнього адвоката. Акад. адвокатури України. К.: Прецедент, 2010. 8-71 с.
8. Історія світової та вітчизняної адвокатури: навч. посіб. В. С. Макарчук. 2-е вид., випр. і допов. Львів: Львівська політехніка, 2018. 308 с.
9. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Кісліцина Ірина Олександрівна**

Ткаченко А.В.

студентка 2-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГОНОРАР АДВОКАТА: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД

З давнини у найбільш розвинених народів оплаті професійної діяльності адвоката приділялася значна увага. Вважаємо, що для повного розуміння суті і природи адвокатського гонорару недостатньо вивчити історію